

ИНТЕЛЕКТУАЛНИ РАКУРСИ ВЛАДИКЕ ЈОАНИКИЈА

Епископ Јоаникије, *Свјетлост свјетли у џами*, Епархија будимљанско-никшићка – Штампар Макарије, Никшић – Београд 2019

Како друкчије тумачити коинцидирање јубиларне осамстоте године од оснивања Српске православне цркве са двадесетом годишњицом архипастирске службе епископа будимљанско-никшићког г. Јоаникија (Мићовића), до као људима откривену милост и промишљење Божје, с циљем да се у тешким временима православни Срби једне од првооснованих, тиме и најстаријих, епархија православне, српске цркве отријезне од свакидашњих медијских, пропагандних опијата, и трезвеноумно се подсјете на свеправославни значај дијела цркве коме по свом крштењу, исповиједању, причешћу и животу припадају. Таквим, увјерења смо, мотивом вођени, издавачи Епархија будимљанско-никшићка и Штампар Макарије, под насловом *Свјетлост свјетли у џами*, на преко три стотине страница, одабрали су и сабрали радове Преосвећеног Владике¹ Јоаникија и објавили их као прву монографску публикацију узорног јерарха наше Цркве.

Методолошки посматрано, приређивач Владичиних прилога разнолике тематске провенијенције приступио је предмету конципирајући књигу у осам поглавља: „Ступови вјере”, „Свјетлост свјетли у тами”, „Кривица и покајање”, „Извијеска Његошева”, „Историја и поезија”, „Историја и Светост”, „Савременост и обнављање прошлости”, „Увиди пастира”. Међутим, ни у оквиру самих поглавља не налазимо строга интертекстуална омеђења – ни тематска, ни поводима којима је аутор посвећивао своја слова, нити квалитативна, нити по обиму. Стога се потписник овог кратког слова определијели да књигу представи онаквом какву ју је лично доживио, а по његовом осјећању у питању је куриозитетно штиво, свагда корисно, у којем је аутор читаоцу саопштио на једноставан али на умно врло захтјеван начин повећи број својих интелектуалних ракурса, свједочећи тако о личној когнитивној радозналости, образовању, оригиналном промишљању и поимању проблема које обрађује – били они од спекулативне или искуствене драгоцености, Владика им, свеједно, приступа с подједнаком дозом озбиљности, фундирајући своје рефлексије армираним умозрењским темељима.

Први ракурс – историографски

Наиме, вјерујемо да је и аутора књиге *Свјетлост свјетли у џами* водила стара максима, међу историчарима утврђена као аксиом, да онај „ко не зна одакле долази не зна ни куда иде”. Стога је аутор већем броју

¹ У раду се деноминација „Владика” користи с великим почетним словом, а односи се искључиво на аутора књиге која је предмет анализе.

својих прилога као предмет обраде одредио повјесницу српску, особито прошлост Српске цркве и појединих њених храмова. Највећи дио поглавља „Ступови вјере” је потврда ауторових историографских дискурса.

Престони храм Епархије будимљанско-никшићке, Ђурђеви Ступови, који је за сједиште будимљанских владика одредио Свети Сава, био је предметом Владичиног историографског труда. Он Храм Светог Ђорђа, у свом исправном поимању његовог значаја кроз повијест, назива и „тврдим упориштем витезова вјере и слободе”. Одређујући Ђурђевим Ступовима мјесто у историји и култури, не пропушта да саопшти своје знање не само о повијести древног храма (његовим разарањима и обновама, тјелесним смртима и духовним рађањима у његовој порти...) већ и о архитектури и хронологији градње, фрескопису (којег данас готово да и нема), доприносу српској писмености (јер је знаменити епископ Теофил 1250. године направио први до сада познати препис *Крмчије – Закониправила Свешћога Саве*, који је „скоро дословно пренесен у *Иловачку Крмчију*”, а познато је и да монаси Ђурђевих Ступова нису престајали да раде на писмености ни у најтежим временима, обнављајући манастирску библиотеку и чувајући је), затим о рељефу на спољној припрати, тајнама манастирских капела, реликвијару, обнови епископског сједишта, те о знаменитим личностима везаним за престони храм – ктитору жупану Стефану Првославу и игуману Мојсију Зечевићу. Готово сви доступни и познати извори о престолном храму Будимљанско-никшићке епархије аутору су блиски, па је разумљива акрибичност у објашњавању и дескрипцији конституената древног храма и његовог значаја.

Аутор се бавио и општијим историографским темама, пишући не о поједином, већ подводећи под збирни наслов цркве и манастире у Средњем Полимљу. Он под Средњим Полимљем подразумејева, начелно, територију беранске и бјелопољске општине, на којима се налази, како је данас познато, неколико преднемањихких светиња. То су цркве Светог Јована у Сутивану и Затону, као и црква на Пашића Пољу (негда Веље Поље). На Самограду, на лијевој обали Лима, нађене су двије цркве за које археолози тврде да су из преднемањихког доба, а вриједно је и сазнање да је на гробљу у селу Будимља откривено црквиште за које се процјењује да потиче из 6. вијека. Значај преднемањихких споменика вјере и културе Владика види у чињеници да ни српска писана књижевност (за коју се, по мишљењу многих, сматра да је настала с *Мирославељевим јеванђељем* написаним у цркви Св. Петра и Павла, у Бијелом Пољу) није могла настати сама од себе, већ да је важан културни и конфесиони чинилац велике архетипске вриједности и широке примјене акумулиран у народној свијести понајвећма захваљујући хришћанским светињама у којима се народ и молио. У сваком случају, није ни *Мирославељеве јеванђеље* једини писани споменик српске културе, из 13. вијека, настао на подручју Средњег Полимља. Штавише, аутор наводи неколико

књига, додуше нешто млађих, углавном богослужбених, које су писане, преписиване или чуване у црквама и манастирима тога подручја: *Крмчија* (13. вијек), *Јеванђеље Дивошево* и *Койштареве* (14. вијек), *Окѣиоих ѣрвогласник* (16. вијек), *Четворојеванђеље* (16. вијек), *Минеј за септембар* (преписан у Шудикови у 16. вијеку; у истој светињи у истом стољећу преписан је један *Псалтир*, као и један *Молебник*). Сматра се да је 1736. године патријарх српски Арсеније IV Шакабента Шудикови приложио и једно јеванђеље. Значајно је што су се током 17. и 18. стољећа у манастиру Николац похраниле многе рукописне књиге пренијете из манастира Ђурђевих Ступова, Шудикове, Куманице, Свете Тројице, Вознесења и др. Уопштено говорећи, из историографских прилога примјећујемо да је ауторов став да манастири у Полимљу, особито Горњем и Средњем, нису били, готово никада, искључиво мјеста духовности, иако су то свагда и понајвише били, већ и важни центри просветитељства, писмености и сликарства, народних сабирања и савјетовања, мјеста за политичка и ратна отрјежењења и уразумљења усијаних мисли и намјера.

Историографског пера латио се аутор и да би описао дубљи, страдалнички, осветнички и крвави значај, а надасве братоубилачки, који има случај убиства кнеза Данила, којег је, мотивисан жељом и унутрашњим нагоном да сачува образ и част своје братству (својим сестрама, кћерима, укупној чељади), у Котору живота лишио Тодор Кадић, знајући да је, како аутор каже, „велико зло дићи руку на Господара, али је осјећање части надјачало поштовање према необузданом Господару”. Сагледавајући трагизам оваквих ситуација, којих у Црној Гори није било мало, Владика је позвао оба братства на измирење а на опште добро државе, народа и цркве, знајући да се Божји благослов може најприје милошћу, покајањем и опростом измолити.

И сам митрополит црногорско-приморски г. Амфилохије се трудио, док је цијела Црна Гора била под његовом канонском и духовном надлежношћу, да се пробуди и обнови сјећање на невино пострадале хришћане Велике и Горњег Полимља, али је у тој борби за народно памћење снага ојачана доласком епископа Јоаникија, који је, ступајући у непосредан истраживачки и друштвено-ангажовани процес, немјерљиво допринио да се велички и горњеполимски народни фрагменти обједине око заједничке повијесне тачке, а с једним истим циљем: да се предачко на правди Бога страдање отме плашту заборава и најгрлатије што се може објави, „граду и свјетовима”, да је васојевићко хришћанско предзиђе било, неколико деценија, објектом вулнетарских и балистичких људском уму непојмљивих злочина. Црквено-народна прегнућа Господ је обилато наградио, па су величке и горњеполимске невине жртве канонизоване, те је нама, који смо свјedoци тог чина, данас могуће и да им се обратимо молитвом да нас пред Богом заступају. У радовима „Истинске жртве никад не умиру” и „Страдање дјецe и омладине, жена трудница

и недужног становништва, православних Срба Пиве и Горњег Полимља побијених од фашистичке Принц Еуген дивизије 1943. и 1944. године” десила се историографско-богословска синергија ауторовог интелектуалног искуства и духовног опита.

Свакако, као историчар, аутор се огледао и у краћим текстовима друкчије и друге тематике: писао је о бици на Вучјем долу, Пивском манастиру, манастирима Никољац и Подврх, Саборном храму у Никшићу.

Друџи ракурс – књижевнокритички

Књижевнокритички моменат очевидно је снажно присутан у ауторовом стваралачком бићу. Дакле, Владика успјешно, на неколико десетина страница, тумачи нека од највриједнијих савремених (и не само савремених, премда су доминантна као предмет обраде) књижевних дјела, чинећи то кроз богословску призму и јеванђелску емпирију. Презентује теолошко образовање и танану перцепцију, те са богатим и прецизним језиком прониче у биће стихова које ишчитава. За потписника ових редака посебно је интелектуално загонетно његово уочавање пјесничких измјештања и размјештања одсудних националних догађаја из повијести, а с циљем оправданих поетских поступака и, могуће је, објашњавања каснијих историјских расплета.

Аутор се књижевнокритички изјашњавао у односу на литерарно стваралаштво српских пјесника. Ваљда је и то иманентан доказ да су пјесници били почесто доживљавани као миљеници (може се чути и – Божји), јер се вјерује да је благослов с онима који су кадри да у језгровитом облику и поетској форми искажу најдубљу мисао и прићу најскривенијим тајнама бића и свијета.

Луцидним констатацијама Владика показује способност да туђе пјесничко дјело тумачи слободно и аутономно, проналазећи у раду и довршеном дјелу сваког квалитетног ствараоца којем посвећује своје перо вишезначност и симболичност.

Владичин иманентни став о поезији, савременој, српској, а особито оној која је овјенчана „Извиискром Његошевом”, у томе је да је, између осталог, сваки значајан српски пјесник, свјесно или не, у Његошу пронашао свог поетског источника. Стога је, мишљења смо, све пјеснике о којима је писао Владика доживио, једним дијелом, као Његошеве сроднике. Његови уводници, приликом додјела „Извиискре Његошеве”, нису протоколарна обраћања жирију, лауреату и јавности, већ сажете књижевне анализе награђеног дјела.

Сматрамо да је и одабир стихова које је Владика тумачио подједнако рјечит знак о ауторовим аспирацијама ка најзахтјевнијим мислима високих поетских умова (што не чуди, нипошто, јер је Владика и сам пјесник), колико и конкретно изречена критика дјела којим се бави.

Судећи по чињеници да пјесници о којима аутор пише за тему својих најуспјелијих остварења имају српско страдање на Косову и Метохији, и његову симболику, чини се да и Владика, као читалац, понајвећма цијени национално и конфесионо јасно детерминисану мисао, увијену у вокабуларне порфире богатог народног и књижевног српског језика.

Онога трену кад се аутор окрене библијским и философским мотивима долази до конфузије аналитичког проседеа и сувог ауторског момента, па то, истовремено, чини критичке осврте и језички и мисаоно сродним поетским остварењима која писца заносе.

Трећи ракурс – његошолошки

Неколико приложених текстова по философско-тематској оријентацији припадају оном дијелу теоријског и јестаственог стваралаштва одомаћеног назива – његошологија. И премда су споменути текстови у ауторовом личном доживљају скромне цртице о српском и европском пјеснику, мишљења смо да је немали број његошолога који би те текстове потписали.

У констатацији – „Ако код Његоша уопште има теологије, онда је она понајвише у његовој мистици. Сасвим јој приличи назив који је изведен из његових стихова: богословље по звијездама” (72) – Владика, трагајући за најлапидарнијом одређеницом Његошеве теолошке мисли, сматра да неће погријешити уколико Његошеву теологију назове „теологијом свјетлости”. Он је своје „муке” у рвању с Његошем исповиједио у овом маниру: „За сваки рационалистички приступ, с једне или с друге стране, невољу представља то што се Његош као мислилац није изражавао категоријама теоријско-појмовног апарата, него је својој мисли налазио одговарајући пјеснички израз” (71).

Писац књиге, епископ Јоаникије (Мићовић), определијелио се за куриозитетан али врло сериозан, холистички приступ Његошевој мисли и дјелу, проналазећи за своја виђења Његошевих рефлексија чврст ослонац како у најчитанијим тако и у мање навођеним Његошевим дјелима („Црногорац свемогућем Богу”) и списима („Биљежница”), па и Његошеву философију природе доживљава као теофаничну у њеној цјелости: „посредством природе Бог открива своју творачку моћ и славу” (75). Аутор је досљедан својој визури теологије највећег српског пјесника, па је читалац у прилици да прочита луцидна богословска „разлагања” Његоша, особито мистичних симбола који се, по ауторовом мишљењу, разликују „контекстуално и по вриједности”, али су ипак сродни „символима синајске мистике”. Његошеву мистику Владика доводи у блиску везу са „апофатичким исихастичким богословљем и православном мистиком”. Пишући о Његошу аутор додирује оне струне виолина имено-

ваних *Горски вијенац* и *Луча микрокозма*, на којима прије њега није било значајно одсвираних акорда. Наиме, о присуству исихазма у дјелу Његошевом Владика пише опрезно, без непровјерених судова, констатујући само онда када је доказе из опште исихастичке литературе и термилошке богословско-философске плаузибилности довео у контекст Његошевих стихова, гестикалације књижевних ликова и њихових дијалога. Тако, дакле, врло опрезно, аутор говори о ријечима „огањ”, „луча”, „сунце” и др., честим код Његоша, а које су, истодобно, инхерентне исихастичкој терминологији. Знајући најчвршће аргументе против јеретика, особито оне о божанском откривању људима кроз разнолике енергије, о којима је највјештије писао Свети Григорије Палама, Владика потпуно исправно, по мишљењу потписника ових редака, и Његошеве сентенце, попут „огњем електризма”, доводи у везу с исихазмом, премда „паламизам”, као, можда, нешто ужи појам, не спомиње. Иако се ограђује и своје ставове саопштава као *моџућносѝ*, ипак је, вјерујемо, врло спретно лик игумана Стефана из *Горског вијенца* означио исихастичким, компарирајући исихастичко „молитвено тиховање” и иманентне тонове и боју гласа игумана Стефана.

Његош је, по аутору, несумњив мудрац (чије биће обилује мистичним доживљајима), који је своју мистику исказивао кроз књижевну естетику. Доминирају два симбола: круна, као дневни, и царска порфира, као ноћни симбол. Кроз овакве књижевно-естетске маневре Његош читаоцу представља теолошко образовање, а и Владика је недвојбеног става о Његошевом познавању Светог Писма и хришћанске мисли.

У књизи *Свјетлост свјејѝли у ѝами* ауторова философичност је добила свој зенит у текстовима о Његошевој *Лучи*. Није тешко помислити како, тумачећи Његоша, Владика као да исповиједа и своје разлоге посвећености Богу цијелим својим животом, бићем, и као да своје мотиве глагољиво објашњава. Јер, како каже, „Бог је предвјечно и надвремено обучен у свога Светог духа, чија је личност плирома и извор свих духовних дарова”. Његошева созерцања и теоантрополошке рефлексije у епископу Јоаникију задобијају саме *Луче* достојног читаоца, који је и сам созерцатељ даровит за највиша умозрења. Занимљиво је, такође, да Владика о Његошу и дјелу ипак не изриче хвалоспјеве, већ му највриједнија дјела тумачи „без срѝбе”, проничући у смисао ријечи и мисли.

Његошолошки ракурс Владике будимљанско-никшићког није омеђен академским прилозима и приступима књижевном дјелу, већ је проширен и на социополитичку раван и однос савремених профаних власти Црне Горе према Његошу. Особито је важан јавни протест против рушења Његошеве капеле на Ловћену и против закулисних мотива чије изворе треба тражити код „наших западних сусједа римокатоличке вјере”. Аутор је закључак, Његошем подржан, да се „умножило сјеме ’богомрских отпадника’”.

Конечно, Владика *Лучу микрокозма* држи за најполемичнији спис, јер се очитује метакосмичка и метаисторијска полемичност, док је *Горски вијенац*, као „најчитаније” Његошево дјело, химна историјској и људској полемичности. Пишући о полемичности Његошеве поетике аутор долази до закључка, полазећи од тога да људској на Земљи полемичности претходи небеска полемичност, а у оба случаја полемичност између „свјетлости и таме”, да је Његош пјесник „антрополошког оптимизма”, јер је открио „сотириолошки темељ и свештени смисао полемичности”. Дакле, у искушењу смо да помислимо да је полемичност спасоносно својство те да је, стога, најплеменитије солипсистичко егзистенцијално прегнуће.

Четврти ракурс – његошеви

Мисаони диверзитет Владике Јоаникија, који је демонстрирао овом књигом, уочљив је, додатно, и због два врло занимљива прилога: двије путописне цртице, обимом скромне, али садржајем, а особито симболичношћу коју саме собом носе и коју аутор подвлачи, имућне. У питању су записи с пута на Синај и записи с Косова и Метохије у периоду највећег поклања српског православног народа и разуре вјерских и објеката српске националне, али и свјетске, културне баштине.

Свој дар за путопис аутор је открио детаљима које је с путовања памтио и доносио, као и мислима које су околности, мјеста, људи и догађаји у њему будили, да му у души и уму засвагда остану: 1) Синај и печат религиозног опита који у бићу образованог теолога, зналца Светог Писма, остаје утиснут и 2) Косово и Метохија и свједочење о арнаутској мрзилачкој колективној духовној наготи, те кроткости, куражи и вјери српских сестара, монахиња, али и о пословишној борбености и снази владике Атанасија Јевтића...

Петти ракурс – пастирско-богословски

Овај интелектуални увид, премда се иманентно провлачи кроз велики број прилога, а и сам наслов књиге је апсорбер мисли овакве провенијенције, углавном је изражен у завршном поглављу. Елем, пастирско богословље отпочиње радом о апостолу Павлу, његовом изворном познавању старих закона и тумачењу њихове предновозавјетне улоге. Читамо рефлексије о закону и духу закона, о испуњењу пророштва и његовим сврхама, духовним намјерама и посљедицама, о јединству и интегралности у Христу Исусу. Држимо да је аутор зналац не само слова већ, много важније, духа закона. То му обезбјеђује аутономну позицију у компарирању јудејствујућих, старозавјетних хришћана и сљедбеника ријечи Новог завјета. Инхерентно му је размишљање, тако плаузибилно

у православној теологији, да је Нови завјет и ријеч апостола Павла, с његовим проникнућем, усавршавање слова старозавјетних закона. Општа се конклузија намеће да је разлика, поред многих, међу новозавјетним и старозавјетним изложењима хришћанске вјере у томе што је Нови завјет – завјет духа и праведности, а Стари завјет – завјет тијела и форме. У том смислу треба тумачити и ауторове егзегезе апостолских, Павлових, проникнућа у квинтесенцијалне дубине божанских порука.

Пишући о смислу Христовог васкрсења, Владика објашњава да „није више цикличност главна одлика времена него његова отвореност и пријемчивост за вјечност.” По ауторовом, рекло би се, с православног хришћанског становишта потпуно досљедном мишљењу, Христос је васкрсењем, односно смрћу смрти, времену одузео „особину неумитне стихије” и понора. Сада, заправо већ двадесет вјекова, људи се опредјељују за Дан осми, „вјечни и непролазни”, безвремени вјековјечни хоризонт.

Као савјестан и брижан пастир, Владика се и у својим богословским радовима, посебно у онима у којима се дотиче народних обичаја, критички и савјетодавно односи према поимању одређених практиковања погрешних и занемаривања исправних, а каткад се фокусира и на експланацију значења народних обичаја.

Шести ракурс – хагиографски

Иако су фрагменти ауторове хагиографске обавијештености латентно присутни у цијелој књизи, неколико је радова који се својим садржајем сврставају у житија светих. Таквом књижевном жанру најближи је текст „Житије и подвизи Светог Пајсија Јањеваца, патријарха пећког”, који је својим језиком, стилем, информисаношћу и темом један од најдивнијих прилога у књизи. (Хагиографске одлике имају и ауторови прилози о архимандриту Арсенију Гаговићу и једном од новопрестављених Божјих слугу др Радовану Биговићу, угледном пастиру СПЦ, теологу и философу, интелектуалцу, о коме је с посебном, братском топлином писао и Владика.) Потписника ових аналитичких редака радује сазнање да је у борби против агресивног унијатског западног таласа Свети патријарх Пајсије Јањевац користио примарно књиге, те да је, у те сврхе, био врло активан у ширењу и достављању ћириличних свезака у најугроженије крајеве, насељене православним Србима. С благословом овог светог мужа светиње српских земаља украшавао је и поп Страхиња Будимљанин. Свети патријарх је диван примјер како национално и духовно може бити користан као узор корифеј православне цркве. На Божју милост и вољу указује и податак да је управо Пајсије Јањевац рукоположио двојицу светих: Светог Василија Острошког Чудотворца и Преподобног Стефана Пиперског. Трудом Његове светости грађевински су обнављане Пећка патријаршија и Грачаница, повећана је активност на, како рекосмо,

фрескописању светиња, темељно је рађено на ширењу и учвршћивању свијести о значају дјела Светог Саве за свеукупну српску етнопсихологију.

Свети патријарх је један од најпостојанијих примјера с каквим теолошким и општим знањем треба да располаже српски првојерарх, јер ће бити у искушењу, не својом вољом, да у име свог народа и своје вјере и јавно свједочи националну и конфесиону истину, односно да доказује да је истина једна и недјeljива, и ко у истини живи. Стога је и Пајсије Јањевац свом народу, и својој вјери, сачувао, и то на врло супериоран начин, достојанство и интегритет, особито посланицом папи Урбану VIII, у којој износи теолошке, философске, филолошке и логичке разлоге зашто је источноправославни *Символ вјере* истина, а западни, римокатолички, с уметком – *filioque*, супротно од тога. Он својим изложењем учења о исхођењу Светог духа себе узноси на ступањ Светог Марка Ефеског, премда полемику чини мање жустром, али не мање значајном и квалитетном. Личност Пајсија Јањевца плијени читаоца и због ауторових опажања патријархове очинске бриге за свој народ и своју цркву.

Пишући о личности митрополита Саве Косановића, Владика демонстрира дар да у сажетој реченици на куриозитетно језгровит начин саопшти несамјерљиво више од онога што је формално изречено. Такве су и његове оцјене знаменитог митрополита:

Изишао је на историјску позорницу као апостол Христов и рибар људских душа са павловским даром архипастирске и полемичке ријечи, као духовни вожд и бранич српског имена у Босни и Херцеговини.

Живот великог митрополита, онакав какав је био и каквим га је Владика видио и нама представио, данас нам може послужити као важан науку у односу западних сусједа према православном српском народу. Сагледавајући лукаве намјере и методе ондашњих власти у Босни и Херцеговини, личности Саве Косановића открива нам се као проницљива, мудра, али и као мученичка и напаћена. Наиме, пишући о митрополиту Сави, аутор је приближио вријеме и околности у Босни и Херцеговини у оно доба, а посебно је уочљив начин на који су лукави католици вршили притисак на митрополита Саву, говорећи како их он неосновано напада и руши међувјерски склад, а паралелно с оптужбама вршили су физички и духовни притисак на српски православни народ и свештенство ради унијаћења.

Митрополитова свједочења о ономе времену и приликама очито да су били мотив за ауторов тачан закључак да је и нашу Црну Гору, данас, захватио „калајевски вирус” унијаћења и асимилације. Владика је и овдје показао да је закључак његових хагиографских ракурса да је и честити митрополит Сава Косановић био у пуној мјери свјестан отвореног дипломатског притиска, фактичког и агресивног римокатоличког

прозелитизма, са свиме се храбро борио, о свему отворено писао и своје народу и аустроугарским властима, не марећи што ће напад на њега бити због тога жустрији и немилосрднији.

Конечно, као хагиограф, Владика нам се открива као неко ко посједује сензибилан нерв за детаљ круцијално својствен овој књижевној врсти.

Седми ракурс – ангажовано-џасићирски

Под овим интелектуалним увидом подразумијевамо ауторове ставове које је саопштавао разноликим поводима и у различитим периодима свог пастирског рада. Јер, као епископ, као „огњени стуб” свога народа, Владика је неко ко је од првога дана своје јерархијске дужности осјећао националне социјалне импулсе, испитивао и на њих адекватно реаговао. Те реакције су бивале, почесто, и одсјечни одговори на дневнополитичке нападе актуалних владајућих конјунктура на српски православни народ и његове конституенте (цркву, језик, писмо), али су бивале и мудросна подсећања свога рода на његова национална протекла горка искуства и позив на сазријевање опште народносне мисли о социополитичким феноменима који се циклично понављају. Зато се, таквим прилозима, аутор књиге потврђује и као ангажован интелектуалац, несклон скривању у свом кабинету, иза монашке мантије или молитвених завјета, већ, опозитно, склон саживљењу са свим животним проблемима с којима се повјерени му народ бори, а са жељом да подијели неспокој и покаже којим путем мисли да је национално спасоносно поћи. У том смислу потписник ове анализе је мишљења да је приређивач књиге могао овом интелектуалном и практично-ангажованом ракурсу Владике Јоаникија приступити, у погледу одабирања текстова сличних повода, много издашније (примарно због препознатљивог и неуморног ангажовано-пастирског прегалаштва будимљанско-никшићког епископа), канда су одабрани текстови („Калајевски вирус у Црној Гори”, „Насиље над језиком”, „Не смије се овдје право зборит”) свакако потврда приређивачеве суптилне логике.

*

Свјетлост свјетли у џами је књига која ће кроз надлазеће вријеме постојано свједочити о пастирским одликама Преосвећеног епископа будимљанско-никшићког г. Јоаникија, његовом образовању, умјетничким и научним стваралачким афинитетима, глагољивости, бризи за повјерени му народ, храбрости и одважности, отмености и господству, смирености и љубави, али и о времену у коме је обновљена древна немањићка епархија будимљанска и о резултатима велике обнове цркве у Црној Гори, вјере и народа.

Дамјан ЂУЛАФИЋ